

ЕКОНОМІКА

ECONOMICS

Вербіцька Інеса, Гончар Галина. Експорт України в умовах воєнного стану: проблеми та шляхи вирішення. *Економічний дискурс*. 2022. Випуск 1-2. С. 7-13.
DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2022-1-1>

УДК 339.54
JEL Classification F10

Вербіцька Інеса

к. е. н., доцент, доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Західноукраїнського національного університету
м. Чортків, Україна

E-mail: verbinessa@ukr.net
ORCID: 0000-0003-4632-859X

Гончар Галина

к. е. н., доцент, доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Західноукраїнського національного університету
м. Чортків, Україна

E-mail: bellagalagon@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1484-1666

**ЕКСПОРТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ
ВИРІШЕННЯ**

Анотація

Вступ. Повномасштабна військова агресія росії щодо України супроводжується тотальним знищенням національної економіки через руйнування виробничої, логістичної інфраструктури, наявних господарських зв'язків, блокування експорту. Відтак, ґрунтовних досліджень потребують шляхи вирішення проблем експорту України в умовах воєнного стану.

Методи. У процесі дослідження використано ряд методів: порівняльного аналізу – для зіставлення показників експорту товарів до початку війни та після; монографічний – при огляді урядової політики щодо регулювання експорту ряду сільськогосподарської продукції України, а також митного оформлення експорту товарів; абстрактно-логічний та діалектичний – для обґрунтування висновків;

Результати. У статті проаналізовано масштаби втрат економіки України, спричинені блокуванням експортних операцій у результаті повномасштабної агресії росії. Окреслено ризики світової продовольчої кризи й глобального голоду через російське вторгнення в Україну. Означено альтернативні коридори для експорту

української продукції. Здійснено огляд урядової політики щодо регулювання експорту сільськогосподарської продукції з метою попередження продовольчої кризи безпосередньо в Україні та задоволення споживчих потреб населення, а також митного оформлення експорту товарів. Висвітлено заходи підтримки зовнішньоекономічної діяльності України з боку країн-партнерів та ЄС.

Перспективи. Перспективами наукових досліджень у даному напрямі є подальше обґрунтування можливостей відновлення експортного потенціалу України.

Ключові слова: експорт, воєнний стан, аграрна продукція, світова продовольча криза, регулювання експорту, логістичні ланцюги.

Вступ.

У результаті повномасштабної військової агресії росії щодо України відбувається тотальне знищення національної економіки через руйнування виробничої, логістичної інфраструктури, наявних господарських зв'язків, блокування експортно-імпортних операцій. Так, за підсумками березня 2022 року експорт українських товарів зменшився в два рази, а імпорт – більше ніж у три. Особливої шкоди зазнає вивіз аграрної продукції та металів.

Загалом обсяг експорту України у березні склав 5,97 млн. тонн, що еквівалентно 2,7 млрд. доларів, тоді як у лютому держава експортувала 13,1 млн. тонн товарів на суму 5,3 млрд. доларів. Для порівняння, за даними митної статистики у січні 2022 року було експортовано товарів на суму 6,02 млрд. доларів, що, в свою чергу, на 53% більше аналогічного показника 2021 року [13]. Наразі експорт зерна обмежений до 500 тисяч тонн на місяць, у порівнянні з 5 млн. тонн до війни, що за даними Мінагрополітики спричиняє втрати близько 1,5 млрд. доларів [9].

Як наголосила перший віце-прем'єр-міністр України – Міністр економіки України Юлія Свириденко: «Ворог цілеспрямовано підриває економіку нашої держави шляхом блокування вітчизняного експорту. Традиційним шляхом вивозу експортних товарів були порти Чорного моря, які сьогодні заблоковані росією. До того ж окупанти атакують металургійні підприємства та сільськогосподарську інфраструктуру, щоб завадити відновленню наших можливостей у майбутньому. Все це загрожуватиме не лише Україні, але усьому світові, адже наша держава була гарантом продовольчої безпеки в низці країн Африки та Близького Сходу» [17].

Також варто відзначити, що за підсумками 2021 року Україна виступала в ролі найпотужнішого експортера соняшникової олії у світі, перебувала на четвертій позиції з обсягу вирощування кукурудзи у світі, відповідно, забезпечуючи 13% її світового експорту, та на шостій позиції з вирощування пшениці, що забезпечувало 9% світового експорту. За попередніми розрахунками, експорт соняшникової олії та кукурудзи з України у 2022 році може скласти тільки 5-10% від обсягів минулого року. У зв'язку з цим, світові ціни на кукурудзу, пшеницю та ячмінь уже досягнули 10-річних максимумів. Особливо гостро відчують відсутність української агропродукції Єгипет, Лівія, Ліван, які були основними довоєнними імпортерами [6].

Питання умисного перешкоджання сільськогосподарській діяльності в Україні через дії РФ у ході збройної агресії та блокування експорту зерна піднімаються і на засіданнях Ради Безпеки ООН, адже це посилює ризики світової продовольчої кризи й глобального голоду [1]. У свою чергу, у доповіді Глобальної мережі проти продовольчої кризи вказано, що: «конфлікт залишається головним рушієм продовольчої небезпеки. Хоча аналіз був зроблений до російського вторгнення в Україну, у доповіді міститься висновок, що російська війна позначилася на взаємопов'язаній природі та вразливості глобальної продовольчої системи, що матиме серйозні наслідки для глобальної продовольчої безпеки» [2].

Таким чином, очевидно є масштабність ризиків і загроз національній економіці та безпеці України через вторгнення росії, що також спричиняє небезпеки глобального значення, чим зумовлено актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

З огляду на те, що дана проблематика вкрай загострилась відносно нещодавно (з початком масованого військового вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року), то на поточному етапі її ескалації спостерігається недостатність наукових розробок у цьому напрямі. Грунтовні аналітичні дослідження стану економіки у період воєнного стану публікуються науковцями Національного інституту стратегічних досліджень [7; 10]. Окреслена тематика активно піднімається в інтернет-виданнях, в тому числі економічного спрямування. Проте чимало аспектів у формуванні експортної стратегії України в умовах воєнного стану, вирішення поточних проблем експорту наразі є недостатньо розробленими.

Мета.

Враховуючи всю критичність ситуації з експортом України у часі війни, метою даної статті є чітке окреслення масштабів проблем у даній сфері та окреслення перспектив їхнього вирішення.

Методологія дослідження.

У процесі дослідження використано ряд методів, зокрема: порівняльного аналізу – для зіставлення показників експорту товарів до початку війни та після; монографічний – при огляді урядової політики щодо регулювання експорту сільськогосподарської продукції України, а також митного оформлення експорту товарів; абстрактно-логічний та діалектичний – для обґрунтування висновків.

Результати.

За твердженням Прем'єр-міністра України Д. Шмигала: «Україна не може вивезти близько 90 мільйонів тонн виробленої аграрної продукції...Морські порти заблоковані, а через них йшло 70% цього експорту. Фактично більшість кордону знаходиться у зоні ведення бойових дій або з недружніми до нас країнами. У нас лишилось таке собі «пляшкове горло» для експорту, дуже надійне, але з дуже меншою, у порівнянні з портами, пропускною спроможністю. Мова про наш західний кордон з Європою» [15].

Загалом морем Україна перевозила 62% загальної доларової вартості товарів, автомобільним транспортом – 23%, залізницею – 12%. Проте дорожня та залізнична інфраструктура може пропустити досить обмежені обсяги товарів з України в ЄС, що значною мірою спричинено масовими міграційними процесами та наявністю значної кількості блокувань. Також залізниця була переорієнтована на забезпечення евакуації населення із найбільш небезпечних регіонів країни [18].

Через неможливість використання традиційних логістичних ланцюжків виникає потреба в оперативному формуванні нових, які би дозволили максимально забезпечити експортні операції завдяки розвитку митної інфраструктури, суттєвому збільшенню пропускної здатності передусім автомобільного та залізничного транспорту на західному кордоні України із широким залученням виробників, трейдерів, транспортних компаній і, звісно, міжнародних партнерів, без підтримки яких нереально забезпечити доставку українських товарів до кінцевого пункту призначення.

У даному напрямі наразі вже є певні домовленості, які дають основу для оптимістичного прогнозу щодо зростання обсягів експорту України. Так, з метою збільшення пропускної здатності для експорту української аграрної продукції, зокрема до третіх країн, Польща працює над створенням на кордоні з Україною «сухого порту». Також вирішуються питання взаємної сертифікації продукції тваринного походження на ринки обох країн та нотифікацій по експортним вантажам для забезпечення пришвидшення проходження відповідних процедур на кордоні й транспортування [11].

Альтернативними експортними коридорами через територію Польщі є порти Балтійського моря, Литви – Клайпедський порт, який вже готовий до завантаження українського зерна для

експорту. Проте, ключовою проблемою виступає його доставка до портів через невідповідність залізничної інфраструктури, адже у Польщі рейки вужчі, ніж в Україні, Литві та Латвії [4].

Разом з тим, варто наголосити, що в умовах воєнного стану українським урядом виправдано, на нашу думку, встановлено нові правила експорту ряду сільськогосподарських товарів з метою попередження продовольчої кризи безпосередньо в Україні та задоволення споживчих потреб населення. Відповідно, під заборону експорту потрапили: овес, гречка, просо, жито, сіль, цукор, велика рогата худоба (жива, м'ясо та субпродукти з ВРХ, морожені розсольні) та ін.

Водночас можливий експорт за умови декларативного ліцензування: пшениці та суміші пшениці та жита (меслину); кукурудзи; м'яса та яєць курей свійських; соняшникової олії, тобто передбачено отримання дозволу експорту через відповідне інформування уряду та видачу на безоплатній основі ліцензії впродовж однієї доби. При цьому інші товарні позиції, які не зазначені в переліку, можуть експортуватися безперешкодно за стандартною процедурою [16].

Для недопущення затримок митного оформлення експорту товарів та забезпечення доступу товарів українського походження на зовнішні ринки на преференційних умовах на період дії воєнного стану спрощено процедуру видачі митницями сертифікатів з перевезення EUR.1 на експорт товарів – документів, що підтверджують європейське /українське походження товарів і надають право на проведення митного очищення вантажу з використанням преференційної ставки мита, що тим самим знижує його вартість для одержувача.

Такий сертифікат видається відповідно до Протоколу №1 до Угоди про асоціацію України з ЄС, який регулює питання визначення концепції «Походження товарів» і методів адміністративного співробітництва. Наявність цього сертифіката при імпорті в ЄС дозволяє звільнити товари від сплати імпортного мита, що, відповідно, сприяє забезпеченню українському бізнесу конкурентоспроможності на зовнішніх ринках [12].

На фоні повномасштабної військової агресії росії проти України відмічається безпрецедентна підтримка світового співтовариства, зокрема зовнішньоекономічної діяльності нашої країни. Так, скасування стягнення усіх імпортних мит на українські товари запроваджено Європейським Союзом. Загалом це стосується всіх промислових мит, аграрних мит і квот, системи вхідних цін, антидемпінгових мит і захисних мит [5]. Також Великобританією було скасовано усі мита та обмеження на український експорт в рамках угоди про вільну торгівлю, яка для України повноцінно мала запрацювати з 2023 року.

Таким чином, скасовано всі тарифи та квоти, охоплені торговельною угодою між країнами, і, передусім, це стосується аграрної та промислової продукції. Такий крок зроблений для полегшення економічного становища України у часі війни, і таке рішення було ухвалене у результаті безпосереднього звернення українського уряду щодо лібералізації тарифів. Передбачено знаття мит на основні позиції українського експорту, зокрема мед, ячмінь, птицю, консервовані помідори тощо [3].

Аналогічне рішення в продовження ініціативи ЄС і Великобританії з підтримки України у часі війни прийнято і урядом Канади. Режим скасування всіх мит на українську продукцію триватиме протягом наступних 12 місяців [8]. У свою чергу, США тимчасово на рік призупинили дію 232 мит на сталь з України [14].

Висновки і перспективи.

Отже, в ході повномасштабної агресії росії проти України експортери зіткнулися з численними проблемами, які унеможливають їхню повноцінну роботу через низку суттєвих проблем. Істотне погіршення логістичної ситуації в Україні в часі війни, стрімке збільшення ризиків при роботі із закордонними ринками вимагають від суб'єктів ЗЕД застосовувати нові підходи, шукати шлях оптимізації на основі прийняття нестандартних тактичних і стратегічних рішень, зокрема в удосконаленні митної інфраструктури, оперативній перебудові логістичної системи через

максимальне використання альтернативних експортних коридорів із широким залученням виробників, трейдерів, транспортних компаній.

При цьому надзвичайно важливою є робота у напрямі подальшої активізації міжнародної підтримки, співпраці з розвинутими державами із залучення української економіки до їхніх промислових і торгових ланцюгів, що матиме позитивні ефекти не тільки, власне, для України, а й для стабілізації цін на продукцію на світових ринках. Вирішення проблем експорту української агропродукції має не лише внутрішньо економічне значення, адже це один із ключових інструментів забезпечення економічної безпеки України, а й глобально продовольче, оскільки дозволяє гарантувати продовольчу безпеку ряду країн Азії та Африки.

Перспективами подальших наукових досліджень у даному напрямі є подальше обґрунтування можливостей відновлення експортного потенціалу України.

Список використаних джерел

1. Агресія РФ посилює ризики глобального голоду - Штати в ООН. 06.05.2022. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3476159-agresia-uf-posilue-riziki-globalnogo-golodu-stati-v-onn.html> (дата звернення: 08.05.2022).
2. Війна РФ проти України може спричинити продовольчу небезпеку для мільйонів людей. Доповідь. 05.05.2022. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3476070-vijna-uf-proti-ukraini-moze-spriciniti-prodovolcu-nebezpeku-dla-milijoniv-ludej.html> (дата звернення: 09.05.2022).
3. Гордійчук Д. Британія скасувала всі мита на експорт з України. *Економічна правда*. 26.04.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/26/686246/> (дата звернення: 08.05.2022).
4. Гордійчук Д. Україна хоче експортувати зерно через литовську Клайпеду. *Економічна правда*. 28.04.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/28/686393/> (дата звернення: 10.05.2022).
5. Європейський Союз на рік скасовує імпорتنі мита на українські товари. Запорізька торгово-промислова палата. 29.04.2022. URL: <https://www.cci.zp.ua/evropejskij-soyuz-na-rik-skasovuye-importni-myta-na-ukrayinski-tovary/> (дата звернення: 07.05.2022).
6. Зануда А. Як вторгнення Росії обвалить бюджет України та вдарить по економіці Європи - прогнози МВФ. *BBC News Україна*. 22.04.2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61190565> (дата звернення: 8.05.2022).
7. Інструменти податкової підтримки бізнесу у воєнний час. Огляд. 19.03.2022 р. URL: <https://niss.gov.ua/news/novyny-nisd/instrumenty-podatkovoyi-pidtrymky-biznesu-u-voynnyy-chas> (дата звернення: 07.05.2022).
8. Канада на рік скасувала всі мита на українські товари. Запорізька торгово-промислова палата. 09.05.2022. URL: <https://www.cci.zp.ua/kanada-na-rik-skasovala-vsi-myta-na-ukrayinski-tovary/> (дата звернення: 09.05.2022).
9. Канада хоче допомогти Україні з експортом зернових. *Укрінформ*. 09.05.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3478975-kanada-hoce-dopomogti-ukraini-z-eksportom-zernovih.html> (дата звернення: 09.05.2022).
10. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (01-15.04.2022 року). URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voennoho> (дата звернення: 07.05.2022).
11. Польща збудує «сухий порт» для експорту української аграрної продукції. URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7856/Artykul/2934391> (дата звернення: 10.05.2022).
12. Спроцено процедуру видачі митницями сертифікатів з перевезення EUR.1 на експорт товарів. 21.04.2022. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/sproshcheno-protseduru-vidachi-mitnitsiami-sertifikativ-z-perevezennia-eur-1-na-eksport-tovariv-807> (дата звернення: 07.05.2022).
13. Стан зовнішньої торгівлі товарами у січні 2022 року (відносно січня 2021 року). Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri#statistika> (дата звернення: 4.05.2022).
14. США призупинять на рік мито на сталь з України – Мінторг США. 09.05.2022 р. URL: <https://mind.ua/news/20241101-ssha-prizupinyat-na-rik-mito-na-stal-z-ukrayini-mintorg-ssha> (дата звернення: 09.05.2022).
15. Україна не може вивезти близько 90 мільйонів тонн агропродукції через блокування портів –

Шмигаль. 09.05.2022. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3478626-ukraina-ne-moze-vivezti-blizko-90-miljoniv-tonn-agroprodukcii-cerez-blokuvanna-portiv-smigal.html> (дата звернення: 09.05.2022).

16. Уряд в умовах воєнного стану встановив нові правила експорту низки сільськогосподарських товарів. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. 08.03.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-v-umovah-voennogo-stanu-vstanoviv-novi-pravila-eksportu-nizki-silskogospodarskih-tovariv> (дата звернення: 07.05.2022).

17. Через агресію росії український експорт знизився вдвічі, а імпорт – втричі. Офіційний сайт Міністерства економіки України. 03.04.2022. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=81cbbe03-405e-42f7-bb35-37249aee966d&title=CHerezAgresiiuRosiiUkrainskiiEksportZnizivsiaVdvichi-ALmportVtrichi> (дата звернення: 05.05.2022).

18. Що відбувається з економікою України під час війни. *БізнесЦензор*. URL: <https://biz.censor.net/r3334083> (дата звернення: 07.05.2022).

Статтю отримано: 10.05.2022 / Рецензування 15.06.2022 / Прийнято до друку: 30.06.2022

Inesa Verbitska

Ph.D. (in Economics), Associate Professor, Associate Professor
Department of Fundamental and Specialized Disciplines
Chortkiv Education and Research Institute of Entrepreneurship and Business
West Ukrainian National University
Chortkiv, Ukraine

E-mail: verbinessa@ukr.net
ORCID: 0000-0003-4632-859X

Halyna Honchar

Ph.D. (in Economics), Associate Professor, Associate Professor
Department of Fundamental and Specialized Disciplines
Chortkiv Education and Research Institute of Entrepreneurship and Business
West Ukrainian National University
Chortkiv, Ukraine

E-mail: bellagalagon@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1484-1666

UKRAINE'S EXPORTS IN CONDITIONS OF MARTIAL LAW: PROBLEMS AND WAYS OF SOLUTION

Abstract

Introduction. *Russia's full-scale military aggression against Ukraine is accompanied by the total destruction of the national economy due to the destruction of production and logistics infrastructure, existing economic ties, and the blocking of exports. Therefore, ways to solve Ukraine's export problems under martial law need thorough research.*

Methods. *A number of methods were used in the course of the research. Comparative analysis was used to compare exports of goods before and after the war; the monographic method was used in the review of government policy on regulating the export of a number of agricultural products of Ukraine, as well as customs clearance of exports of goods; dialectical, abstract and logical methods were used to substantiate the conclusions.*

Results. *The scale of losses in Ukraine's economy caused by the blockade of export operations as a result of Russia's full-scale aggression were analysed in the article. The risks of the global food crisis and global famine due to the Russian invasion of Ukraine were outlined. Alternative corridors for the export of Ukrainian products were identified. The government's policy on regulating the export of a number of agricultural products in order to prevent the food crisis directly in Ukraine and meet the consumer needs of the population, as well as customs clearance of exports of goods were reviewed. Measures to support Ukraine's foreign economic activity by partner countries and the EU were highlighted.*

Discussion. *Prospects for further research in this area are to further substantiate the possibilities of restoring Ukraine's export potential.*

Keywords: *export, martial law, agricultural products, world food crisis, export regulation, logistics chains.*

References

1. Ahresiiia rf posyliuie ryzkyky hlobalnogo holodu – Shtaty v OON. 06.05.2022. *Ukrinform*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3476159-agresia-rf-posilue-riziki-globalnogo-golodu-stati-v-oon.html>.
2. Viina rf proty Ukraini mozhe sprychynuty prodovolchu nebezpeku dlia milioniv liudei. Dopovid. 05.05.2022. *Ukrinform*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3476070-vijna-rf-proti-ukraini-moze-spriciniti-prodovolcu-nebezpeku-dla-miljoniv-ludej.html>.
3. Hordiichuk, D. (2022) Brytaniia skasovala vsi myta na eksport z Ukrainy. *Ekonomichna pravda*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/26/686246/>.
4. Hordiichuk, D. (2022) Ukraina khoche eksportuvaty zerno cherez lytovsku Klaipedu. *Ekonomichna pravda*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/28/686393/>.
5. Ievropeyskyi Soiuz na rik skasovuiie importni myta na ukrainski tovary. *Zaporizka torhovo-promyslova palata*. 29.04.2022. Retrieved from <https://www.cci.zp.ua/evropejskyj-soyuz-na-rik-skasovuyie-importni-myta-na-ukrayinski-tovary/>.
6. Zanuda, A. (2022) Yak vtorhnennia Rosii obvalyt biudzhet Ukrainy ta vdaryt po ekonomitsi Yevropy - prohnozy MVF. *BBC News Ukraina*. Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61190565>.
7. Instrumenty podatkovoi pidtrymky biznesu u voiennoi chas. Ohliad. 19.03.2022. Retrieved from <https://niss.gov.ua/news/novyny-nisd/instrumenty-podatkovoi-pidtrymky-biznesu-u-voiennoi-chas>.
8. Kanada na rik skasovala vsi myta na ukrainski tovary. *Zaporizka torhovo-promyslova palata*. 09.05.2022. Retrieved from <https://www.cci.zp.ua/kanada-na-rik-skasovala-vsi-myta-na-ukrayinski-tovary/>.
9. Kanada khoche dopomohty Ukraini z eksportom zernovykh. *Ukrinform*. 09.05.2022. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3478975-kanada-hoce-dopomogti-ukraini-z-eksportom-zernovykh.html>.
10. Ohliad instrumentiv pidtrymky finansovoi stiiikosti v umovakh voiennoho stanu v Ukraini (01-15.04.2022 roku). Retrieved from <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoi-stiiikosti-v-umovakh-voiennoho>.
11. Polshcha zbuduiie «sukhyi port» dlia eksportu ukrainskoi ahrarynoi produktsii. Retrieved from <https://www.polskieradio.pl/398/7856/Artykul/2934391>.
12. Sproshcheno protseduru vydachi mytnytsiamy sertyfikatyv z perevezennia EUR.1 na eksport tovariv. 21.04.2022. Retrieved from <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/sproshcheno-protseduru-vidachimitnitsiamy-sertyfikatyv-z-perevezennia-eur-1-na-eksport-tovariv-807>.
13. Stan zovnishnoi torhivli tovaramy u sichni 2022 roku (vidnosno sichnia 2021 roku). Ofitsiinyi sait Derzhavnoi mytnoi sluzhby Ukrainy. Retrieved from <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri#statistika>.
14. SSHA pryzupyniat na rik myto na stal z Ukrainy – Mintorh SSHA. 09.05.2022. Retrieved from <https://mind.ua/news/20241101-ssha-prizupyniat-na-rik-mito-na-stal-z-ukrayini-mintorg-ssha>.
15. Ukraina ne mozhe vyvezty blyzko 90 milioniv tonn ahroproduksii cherez blokuvannia portiv – Shmyhal. 09.05.2022. *Ukrinform*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3478626-ukraina-ne-moze-vivezti-blyzko-90-miljoniv-tonn-agroprodukcii-cherz-blokuvanna-portiv-smigal.html>.
16. Uriad v umovakh voiennoho stanu vstanovyy novi pravyla eksportu nyzky silskohospodarskykh tovariv. Ofitsiinyi sait Ministerstva ahrarynoi polityky ta prodovolstva Ukrainy. 08.03.2022. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-v-umovah-voiennoho-stanu-vstanoviv-novi-pravyla-eksportu-nizki-silskogospodarskykh-tovariv>.
17. Cherez ahresiiu rosii ukrainskyi eksport znyzysvia vdvichi, a import – vtrychi. Ofitsiinyi sait Ministerstva ekonomiky Ukrainy. 03.04.2022. Retrieved from <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=81cbb03-405e-42f7-bb35-37249aee966d&title=CHerezAgresiiuRosiiUkrainskiiEksportZnizivsiaVdvichi-ALimportVtrychi>.
18. Shcho vidbuvaetsia z ekonomikoju Ukrainy pid chas viiny. *BiznesTsenzor*. Retrieved from <https://biz.censor.net/r3334083>.

Received: 05.10.2022 / Review 06.15.2022 / Accepted 06.30.2022

